

GUBITAK TRANSCEDENCIJE I NASTOJANJE OKO SIGURNOSTI UNUTAR SVIJETA

DUŠAN TRAVAR
Filozofski fakultet u Zadru
Faculty of Philosophy in Zadar

UDK/UDC: 140.8
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Primljeno
: 2001-11-27
Received

Svjetonazor utječe na osnovno određenje čovjeka ukoliko su sve pojave i događaji, sva znanstvena problematiziranja i sociokulturalni procesi, napokon i ljudska egzistencija, upleteni u jedan koordinacijski sustav koji je ukotvljen ili "onostrano" ili "ovostrano". Znanje o onostranom ukotvljenju pruža čovjeku mogućnost da drugačije doživljava opasnosti i rizike svoga postojanja, i nije upućen na svijet kao jedinu zbiljnost. Kršćanstvo je svijet demitologiziralo i biblijski stvaralačkim nalogom čovjeku da sebi potčini Zemlju potpomaže napredak kao otkrivanje i ovladavanje svijetom. Napretku je ipak, ma kakva bila unutarsvjetovna sigurnost, imanentan rizik ("preostali rizik"). Gubitak onostranosti u modernom društvu s jedne strane doprinosi tome da se ugroženosti života sve više ograničavaju, a s druge strane čovjek biva sve nesigurniji, usprkos silnim nastojanjima oko sigurnosti. To može voditi k tome da se i "napredak" doživi kao moć koja prijete sigurnosti i stoga kao potreba da se ona spriječi.

KLJUČNE RIJEČI: sigurnost, onostranost, preostali rizik

Saznanje da svjetonazor utječe na osnovno postojanje čovjeka u znatnoj mjeri, u znanstvenoj je raspravi ponovno otkriveno najkasnije istraživanjima Maxa Webera o povezanosti religije i kulture. Jednodimenzionalno razumijevanje zbiljnosti, kakvo se do kraja izoštreno nalazi u historijskom materijalizmu Karla Marxa, nije manje problematično kao ni totalno

razdvajanje tih dviju sfera, ovdje u sebe zatvorena svjetovnost čovjeka i njegove povijesti, tamo onostranost koja se isparava u neshvatljivo; ovdje zahvaćanje koje se temelji na znanstvenoj racionalnosti, tamo religioznost koja se više ne dá preispitati i stoga lako shvatljiva kao "iracionalna" i vjera koja, čini se, prije odgovara nekoj subjektivnoj potrebi negoli objektivnoj stvarnosti. Obje pozicije, bilo u materijalno ili u idealno okrenuta jednodimenzionalnost kao i radikalno polariziranje ovostranosti i onostranosti - ne udovoljavaju ni prafenomenu religije niti onome uzajamnom odnosu u kojem je svjetonazor uvijek stajao prema ljudskoj kulturi i još uvijek stoji. Uzajamno djelovanje religije i kulture ne znači, dakle, samo poimanje i priznavanje onostranosti, one zbiljnosti koja nadilazi vidljivo, iskusivo i provjerljivo - za što svi jezici čovječanstva, pa i oni najmanje izobraženi jezici primitivnih naroda, posjeduju riječ za izražavanje pojma Bog ili pojma različitosti od svijeta - već upravo znači uvažavanje te dimenzije za razumijevanje svijeta. Da li svijet motrim počev od onostrane ukotvljenosti ili ne, to proširuje ne samo moj spoznajni obzor, nego, naprotiv, o tomu ovisi moje osnovno postojanje ukoliko su sve pojave i događaji, sva znanstvena problematiziranja i sociokulturalni procesi, na kraju i moja vlastita ljudska egzistencija upleteni u jedan koordinacijski sustav iz kojeg onostranost više ne može izbiti ako taj sustav ne izgubi svoje ravnovjesje u cjelini. Drugim riječima, onostrano naprosto ne pristupa ovostranome, ono samo postaje unutarsvjetski krajnje značajnim čimbenikom, kao što i ljudska kultura na raznolik način utječe na motrenje Boga. Uostalom, ovdje treba zapaziti da i onaj koji bi onostranost htio isključiti ili negirati, to ne može izvesti u konačnom koraku, već se uvijek iznova mora izborijevati za svoj ovostrani svjetonazor.

Razmatrajući napredak i sigurnost, ovdje nas zanima utjecaj transcencije na te čimbenike. Prije nego iznesem tezu o povezanosti onostranosti i nastojanja oko sigurnosti unutar svijeta, treba pokazati nekoliko vidova pitanja na koji su način religijske predodžbe zahvatile i oblikovale odnos čovjeka prema napretku. Pritom se pod napretkom može shvatiti svako razvijanje čovjeka u otkrivanju svijeta i ovladavanju njime, prirodom i njihovom ukupnošću kao i antropologijskim i sociokulturalnim uvjetima.

U predkršćanskoj literaturi nama predanoj, izranjaju dva osnovna tipa. Jedan susrećemo u mitu o Prometeju koji bogovima krade vatru i donosi je na Zemlju. Prometejski čovjek je onaj koji ruši granice svoje egzistencije i svijeta, koji takoreći vlastitom snagom postaje bogom. Napredak je istoznačan s obogotvorenjem čovjeka. Mnogo češće, dakako, srećemo drugi osnovni tip: čovjek promatra svijet kao "fatum", kao "ksmet", kao sudbinu koju valja

podnositi i prihvatiti. Napredak i promjena prethodno pronađenoga prije se javljaju kao protubožanska drskost, negoli kao nedopustivo prekoračenje vlastitih granica, kako se to osvijestilo već u onim grčkim mitovima, gdje čovjek gorko mora platiti pokušaj prisvajanja u neku ruku božanske moći. Napredak u toj perspektivi brzo postaje demonijom, razornom silom.

Zasigurno bi bilo čarobno ići za pobožanstvenjima i još više za demoniziranjima napretka, koja su tijekom povijesti nastupila kod različitih naroda i kultura, a u kojima su religijski i pseudoreligijski motivi igrali važnu ulogu. Usredotočit ću se na kršćansku religiju otkrivenja, koja ne podržava ni pobožanstvenje niti demoniziranje napretka i upravo je time naspram napretku izazvala demitologizirano osnovno držanje, koje tvori važnu pretpostavku za razvoj znanstvenog, osobito prirodoznanstvenog mišljenja. Antikni svijet bogova, naime, u osnovi nije bio onostrana stvarnost; tek je kršćanstvo objavilo Boga kao *potpuno Drugog*. Bog zapovijeda čovjeku da sebi podloži Zemlju, kako to dokumentira izvješće o stvaranju, to je nesumljivo u klici potpomoglo otvorenost prema svijetu, otkrivanje njegovih tajni - riječ "tajna", otajstvo zapravo je na krivu mjestu jer se u kršćanskom obzoru razumijevanja primjenjuje još samo na samoga Boga i njegovu odluku, uz uvažavanje Kantova razlikovanja *mysterium* ("sveta tajna"), *arcanum* ("tajne prirode") i *secretum* (ljudske "tajne"), ali nikako više na svijet - u klici pogoduje promjeni i humaniziranju uvjeta života, mogućnosti znanstveno-tehničkog savlađivanja. Čovjek je kao "slika i prilika Božja" pozvan da sebi podvrgne Zemlju.

U kršćanskom shvaćanju sam Bog je taj koji čovjeka osposobljuje za napredak, štoviše, na to ga obvezuje. Time se povezuje i ona povijesnoteorijska perspektiva prema kojoj se svijet ne nalazi u vječnom kružnom kretanju, već je pojmljen u izgradnji i neprestanom razvoju.

Dakako, biblijsko izvješće o izvornom grijehu čovjekovu već ukazuje na temeljni granični uvjet koji je od bitnog značenja za usmjerenje čovjeka k napretku: čovjek sebe ne može nadržati napretkom, preskočiti svoju ovostranu ograničenost i suparništvo, osloboditi se svoje onostrane vezanosti i ukotvljenosti. To je iskušenje jasno kod francuskog marksista Roger Garaudyja kada formulira: "Transcendencija, to je iskustvo kroz koje čovjek postiže svijest da bude sami Bog u nastajanju". Ustvari, to bi čovjeka odsjeklo od njegova životnog razloga i njegova cilja, te ga prebacilo u zemlju Utopiju, na "mjesto što ne postoji". Uza sav razvoj i usavršavanje svijeta, čovječanstvo ostaje na putu k onom dovršavanju, koje samo Bog može izvršiti. Eshatologijska konačnost nije naprosto zadnji stupanj na skali napretka, stoga ga čovjek ne može ni prouzročiti. To znači da čovjek nikako ne može prozreti zakon razvitka

povijesti, kako su mislili Hegel i Marx. Isto tako pretpostavka kako je samo još pitanje vremena kad će svi problemi biti rješivi, predstavlja u osnovi samo iluziju napretka, neprijateljsku i proturječnu za *conditio humana*.

Gledajući s kršćanskog motrišta, mora se ukazati na još jedan osnovni uvjet napretka: svijet nije neispisani list papira na koji čovjek može proizvoljno unositi svoje crteže i nacрте ili ih opet brisati. U svom traganju i napredovanju u savladavanju svijeta čovjek ostaje upućen na unaprijed povučene crte. Već jezik to izražava riječju "otkriće". Svijet nije čovjekovo stvorenje koje bi Novu zemlju moglo otkriti samo time da podigne veo. To važi čak i za mnoge genetske intervencije kojim čovjek umjetno postupa oponašajući prirodu, ali kod kojih je neprestano upućen na unapredne danosti. Ma koliko bili ispravni pojmovi "svjetovnost svijeta" ili "hominizacija", koje uvodi Johann Baptist Metz u modernu raspravu, oni do izraza kroz kršćansku vjeru dovode izvršeno demitologiziranje svijeta ili još bolje, da podsjetimo na Wenera Sombarta, izražavaju njegovu "rašćaravanje", oni ipak izazivaju osvješćenje: da li su sastojine koje su nerazdvojno povezane s ljudskim djelovanjem, naime odgovornost savjesti, dovoljno uzete u obzir. Ako se pritom ne radi o praznoj formuli, onda mora biti jasno da se savjest i odgovornost nadovezuju na prethodno dane vrijednosti i strukture bivstva s kojima se ne dā proizvoljno postupati niti ih po volji mijenjati.

Podčiniti Zemlju pak ne znači moći je razoriti. Budući da se era zapravo nekršćanske vjere u napredak privodi svome kraju, ustali su novi proroci, koji na napredak gledaju sa skepsom. Carl Amery je podigao optužbu protiv kršćanstva, tvrdeći da je biblijsko izvješće o stvaranju zajednički uzrok za to, da je Zemlja izrabljena bez obzira na nadolazeće naraštaje, da je svijet čovjekova prirodnog okoliša nesavjesno ugrožen. U tom se pogledu opet predviđa odgovornost savjesti, kojoj je podređeno svako djelanje istraživača, privrednika, političara, potrošača. Naša je epoha bogata iskustvom prije svega u socijalnoj i pedagogijskoj oblasti, da se je mnogošta što je najprije procijenjeno kao napredak, već malo poslije pokazalo kao problematično, jer je pojam "napredak" problematičan. Očito su nedostajali pogodni kriteriji, katkad naprosto i zdravi ljudski razbor, da bi se odvojilo žito od kukolja. Isto tako na mnogim prirodnoznanstvenim i tehničkim poljima nastaje danas izoštreno pitanje da li sve što je tehnički izvedivo, također služi čovjeku. Slažemo se da je u znanstveno i tehnički sve složenijem svijetu, u svjetonazorski pluralističkom društvu izgradnja ćudorednih obveznosti teška, što je, dakako, središnje mjesto etike. Bilo bi, ipak, pogrešno zaključiti i misliti kako bi se i bez nje moglo izići na kraj ili, u subjektivnom slučaju nužde, sebi skrojiti vlastite kriterije.

Prema ovim tračcima svjetla o utjecaju onostranosti i kršćanske vjere na napredak, okrećem se svojoj užoj temi. Kako se svijest zauzima za onostrano ukotvljenje, odnosno njegovo izostajanje u čovjekovoj potrebi za sigurnošću unutar svijeta? Odgovor na ovo pitanje pretpostavlja da se mi oko toga sporazumijevamo, što znači sigurnost unutar svijeta. Sigurnost pripada u osnovne čovjekove potrebe, pa i onda kad je ona druge vrste nego što su osnovne potrebe za hranjenjem, odijevanjem i stanovanjem. Čovjek neprestano stječe iskustvo da je njegov život ugrožen na raznovrsne načine, prirodnim silama i socijalnom okolinom. Zato nastoji da te prijetnje, ako je moguće, otkloni ili ih barem u snošljivoj mjeri obuzda i ukroti. U ne manjem dijelu kulturni se rad naroda sastoji u tome da životne uvjete ljudi osigura i da održi već postignutu razinu vladanja svijetom. Gdje god se opasnosti mogu otkloniti, na to se gleda kao na pravi napredak. Utoliko nastojanje oko sigurnosti i napredak teku usporedo, pa i kad se oni - kako ćemo pokazati - nikako ne poklapaju.

U modernom poslijeindustrijskom društvu sigurnost je od velike važnosti, više nego i u jednoj prethodnoj epohi čovječanstva, jer su s intenzitetom ovlađivanja svijetom porasle i mogućnosti nesigurnosti. Glādi i epidemije, koje su ranije naraštaje gotovo ravnomjerno posjećivale, jedva da su poznate u industrijski uznapredovalim zemljama, a u Trećem svijetu još haraju nesmanjenom žestinom. Za to je tipična reakcija kada jednoć izbije katastrofalna poplava ili teror: masovni se mediji izražavaju udarnim naslovima, kao da se takvo što ne bi smjelo više dogoditi na našim prostorima te odgovornost pokušavaju natovariti političarima na vrat, jer se nisu dovoljno i na vrijeme brinuli.

Gotovo sve oblasti ljudskog života okružene su čvrstim lancem sigurnosnih odredaba, koje bi trebale zapriječiti nesreće i oštećenja. Na polju zdravstva pozornost se sve češće usmjerava na mjere sigurnosti, koje bi trebale spriječiti bolesti i nemoći, čak ih staviti ukraj. Isto tako, i ispitivanje i iskušavanje novih lijekova te zdravstvene mjere podliježu sve raširenijim odredbama o sigurnosti da bi se mogući štetni učinci sveli na najmanju moguću mjeru.

Ne ulazeći ovdje u široke oblasti socijalne i političke sigurnosti - moderne države su izgradile gustu mrežu socijalnih mjera sigurnosti protiv glavnih rizika života, a vlade se trude oko uklanjanja ili barem ograničavanja uzroka sukoba među narodima - ovdje se mora navesti rizik sigurnosti u istraživanju. Na prvom je mjestu strašna mogućnost da se tehnički napredak upravi i protiv čovjeka. Mi govorimo o "napretku" u tehnici oružja, o tehnici

pravljenja vijesti i tehnici upravljanja, ali se nigdje jasnije ne pokazuje ambivalentni karakter istraživanja, tehnike i napretka. Oni mogu biti blagoslovom i prokletstvom čovječanstva. Pred sličnim problemom stojimo i u biogenetskom istraživanju, koje s jedne strane pravi sasvim nova otkrića u vezi sa ljudskim organizmom, a s druge strane otvara mogućnosti manipulacije na još neprocjenjiv način.

Opterećujuće pitanje o savladivosti tehničkog napretka kao problema sigurnosti najvišeg reda – pogotovo od nesreće s reaktorom u Černobilu i Harrisburgu – još se jače nametnulo našoj svijesti. Nije to samo nerazumijevanje širokih masa za atomsku tehniku i tjeskoba koja iz toga proizlazi, a na kojima se odražavaju umirujuća objašnjenja znanosti o visokom standardu sigurnosti atomske industrije, i koja se okreću protiv mirnodopskog korištenja atomske energije. I strukovne znanstvenike muči briga da se jedanput mogu nesvjesno izazvati procesi kojih su rizici još nesagledivi jer se njima ne može upravljati. Iz razloga sigurnosti mnogi traže alternativni životni stil, a da se, dakako, ne uzimaju u obzir socijalni i politički rizici koji se onda moraju javiti.

Svi naponi oko sigurnosti, ma u kojim se oblastima poduzimali, ne mogu nikoga uvjeriti kako ne postoji apsolutna sigurnost, bez opasnosti i bez rizika. To ne važi samo za granične situacije pojedinca, za socijalne i političke ugroženosti, to je također - moglo bi se reći - negativna bilanca svakog napretka koji, dakako, nastoji proširiti i osigurati život, a ipak ne može isključiti "preostali rizik".

Ali, kako se čovjek odnosi prema ovoj neotklonjivoj ugroženosti svojega postojanja i iz nje izrastajućim posljedicama za svoje nastojanje oko sigurnosti? Odvažujem se postaviti tezu da je stav čovjeka bitno drugi, ovisno o tome misli li on na svoje onostrano ukotvljenje ili pak ovaj svijet drži za jedinu zbiljnost. Religiozno vezani doživljuje relativnost ovoga svijeta drugačije negoli nereligiozno vezani. Ako je ona za kršćanina stvorenje Božje koje očekuje spasenje, onda je ona za nereligiozno vezanog naprosto sudbina. Obojica na jednak način osjećaju neosiguranost svoje egzistencije; ali dok religiozno vezani čovjek već u snažnim udarcima koji ga snalaze naslućuje pokoravanje i kušnju Božju - kršćanin ih čak tumači kao sudjelovanje na križu - nereligiozno vezanom čovjeku preostaje ili rezignirano prihvaćanje ili protest protiv tog besmislenog zla. Kršćanin na budućnost gleda - ma što da mu ona nosi - s većom opuštenošću i pouzdanošću jer mu čak ni smrt ne može oduzeti nadu u apsolutnu, eshatologijski vjerovanu budućnost i neugroženu sigurnost. Čovjek

koji nije religiozno vezan bit će radije sklon tome da na budućnost gleda skeptično, jer ona radikalno može dovesti u pitanje njegovu ovostranu sreću.

Ovi različiti stavovi prodiru i u čovjekovo nastojanje oko sigurnosti unutar svijeta. Dakako, bilo bi čudno misliti da se religiozno vezani čovjek može prema sigurnosti postaviti, recimo, ravnodušno ili je čak zanemariti, jer se on prepušta onostranom uzvratnom osiguranju. Ne, i kršćanin će sve poduzeti da dosegne što je moguće bolje osiguranje svojeg života, ne na kraju, počev od misli, da i on mora ispuniti nalog koji mu je dan kao stvorenju, ali, drugačije nego čovjek koji nije religiozno vezan, on će se čuvati toga da sve stavi na unutarsvjetovnu kartu sigurnosti, tj. račun koji tako i tako ne prolazi. Čovjek koji nije religiozno vezan će, naprotiv, sigurnosti dati "apsolutni" primat i pokušati se ukloniti s puta svakom riziku jer s gubitkom sigurnosti sve može biti izgubljeno. On će u svim oblastima udvostručiti napore da isključi svaku ugroženost ili barem da je od sebe otkloni što je više moguće.

Da li stoga čovjek koji nije religiozno vezan, *nije* pravi nositelj napretka i sigurnosti u ovome svijetu? Ovo razmatranje zapravo zvuči plauzibilno ako pomislimo da je tek sa sekulariziranjem svih životnih procesa koje je uzrokovalo prosvjetiteljstvo, takoreći oslobođen put prirodnim znanostima i tehnicima, koje su nam od 19. stoljeća, izgleda, darovale silan napredak u savladavanju prirodnih sila, kao što je poslije Drugog svjetskog rata započeto drugo prosvjetiteljstvo ispraznilo religiju i samu svijest o transcendenciji i potisnulo je na rub društva blagostanja.

Prije nego što pokušamo dati neki odgovor na ovo pitanje, ovdje iznesenu tezu treba još malo iskušati - koliko može izdržati. Dakako, moglo bi biti shvaćanja kako da se tu prije radi o nekoj teologijskoj spekulaciji, negoli o činjeničnom stanju na koje se može naići u zbiljnosti. Ipak, današnje društvo pokazuje zanimljive pojave, koje objašnjavaju povezanost između transcendencije i ugrožene ljudske egzistencije, s jedne strane, a s druge, njegovo nastojanje oko sigurnosti.

Na prvom ćemo mjestu ovdje ukazati na krajnje važnu okolnost: još nikada neko društvo nije raspolagalo tolikim uredbama o sigurnosti, odredbama o sigurnosti i osiguranjima svih vrsta. Ali, istovremeno možemo zapaziti da su briga i strah od budućnosti silno porasli. To, zasigurno, stoji u vezi s činjenicom da, recimo, atomska energija u sebi krije izvanredne i malo sagledive rizike, ali također i s činjenicom da se siti građanin društva blagostanja više plaši za svoj posjed nego siromašni zemljoradnik zemalja u razvoju. Ipak se možemo pitati da li ti čimbenici dostatno obrazlažu zašto su npr. mladi ljudi sve manje spremni da se osamostaljuju, zašto najradije idu u državnu službu, zašto se unaprijed

brinu za visinu penzije i rente, zašto se boje da neće pronaći odgovarajuće radno mjesto, zašto se pri sklapanju braka ne samo iz udobnosti, već i iz prave brige za budućnost ne opredjeljuju za djecu. U generacijama prije nas bili su privredni, socijalni i politički izgledi manje povoljni nego danas, pa usprkos tomu bili su oni odlučniji za to, da ovladavaju rizicima budućnosti. Još jedanput naglasimo: mnogovrsni su obziri ovdje u igri, ali ja mislim da ne zastranjujem kada iz toga izvlačim zaključak kako je čak i gubitak osviještenosti o onostranosti vodila takvoj promjeni stava.

Na drugom jednom polju koje se tiče i medicinara, mogu se imati slična zapažanja. Tko ne poznaje ljude što su pogođeni teškom bolešću pa usprkos neizlječivosti, nisu izgubili volju za životom? Biti pogođen teškom bolešću jednako je katastrofi. Dakako, pogođeni se najprije, vjerojatno, pitao: zašto se to meni moralo dogoditi?! Ali danas često nedostaje volje da se ustraje, što liječnika stavlja pred teške psihologijske i moralne probleme. Ne svjedoči li ova raširena tendencija prepuštanja sebe i odlaganja oružja i o tome da se raspao unutarsvjetovni sistem sigurnosti?

Nikakvo čudo što u takvim okolnostima pitanje eutanazije dobija na većoj važnosti.

Čak i zbog teškoća u pozivu, u braku i u obitelji ljudi danas lakše ispadaju iz kolotečine negoli prije. Pluralističko je društvo smekšalo obvezne dužnosti, ali nije moglo ublažiti psihičke i moralne nesigurnosti. I ova strana spada u povezanost između onostranosti, odnosno gubitka onostranosti i unutarsvjetovnog nastojanja oko sigurnosti, pa i kad se u to više ne može ulaziti.

Ipak, natrag k postavljenom pitanju! Već općeniti porast životne nesigurnosti i straha od budućnosti pobuđuje sumnju izlazi li jednadžba "što manje onostranosti, to je obuhvatnije unutarsvjetovno nastojanje oko sigurnosti, to je veći napredak". Nepoznanica je, naime, onaj preostali rizik, koji je imanentan svakoj unutarsvjetovnoj sigurnosti i koji je nerazdvojno povezan sa svakim napretkom. Dakako, tamo gdje se napredak kreće na već uhodanim putanjama i takoreći ostaje proračunljivim, čak nastupa kao jamac povećane sigurnosti, bit će prihvaćen kao još jedno obogaćenje mogućnosti postojanja. A tamo gdje kroz napredak mogu nastati novi, još nepoznati rizici, koji bi ovisno o okolnostima mogli ugroziti dostignuti standard, čovjek koji nije religiozno vezan, bit će radije sklon odreći se tog napretka ili ga čak spriječiti. Čovjek koji je ukotvljen za onostrano, pitat će da li rizik vezan uz napredak smije prihvatiti i za njega odgovarati, ali će biti spreman u taj rizik rado ući jer je uvjeren da on doduše, sudjeluje u tvorenju povijesti, a da stoga ipak nije gospodar te povijesti.

Ako je točna slutnja da se danas mnoga otkrića u medicini više ne bi pravila, jer previše odredbi o sigurnosti sve više sužavaju nužni slobodni prostor i zato što se pristanak pacijenata za iskušavanje novih lijekova sve teže može dobiti, onda to nesumnjivo stoji u vezi s manjkavom spremnošću na rizik, spremnošću koja je popustila i u drugim oblastima života. Ali, napredak je usmjeren na to da čovjek unutarsvjetovnu sigurnost ne apsolutizira na pogrešan način pa još nešto želi riskirati. Svijest o krajnjoj, onostranoj sigurnosti olakšava mu to odluku.

*Dušan Travar: THE LOSS OF TRANSCENDENCE AND THE
EFFORT TO ACHIEVE SECURITY IN THE WORLD*

S u m m a r y

The "world view" influences the basic determination of man to the extent that all phenomena and events, all scientific problematizations and socio-cultural processes and, not least, human existence itself are networked into a coordinating system which is enmeshed in the "here present" or in the "otherworldly". Knowing one's enmeshment in the otherworldly offers to man the possibility to experience in a specific manner the dangers and the risks of human existence and not to take the world as the only reality. Christianity demythologized the world and with the Biblical creative injunction addressed to man to subjugate the Earth it contributed to progress as a path of discovering and controlling the world. However, regardless of the nature of security within the world, progress is immanently prone to risk ("the remaining risk"). The loss of the otherworldly in modern society, on the one hand, contributes to the growing attenuation of endangerment of life but, on the other, man is becoming more and more insecure despite the enormous efforts devoted to security. This can ultimately lead to a point where "progress" is experienced as a power which endangers security and which needs to be curtailed.

KEY WORDS: security, otherworldliness, remaining risk